

L'exercici del poder de la Monarquia absoluta a la Catalunya del segle XVIII

A propòsit de la magna obra del Dr. Sebastià Solé i Cot, El Gobierno del Principado de Cataluña por el Capitán General y la Real Audiencia -El Real Acuerdo- bajo el régimen de Nueva Planta (1716-1808). Una aportación al estudio del procedimiento gubernativo a finales del Antiguo Régimen, Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, 2008, 1135 pàgines.

Per Antoni Jordà Fernández

Els estudis sobre l'Administració espanyola del segle XVIII ens permeten considerar, cada vegada més, un panorama divers en raó de l'existència del procés de configuració definitiu de la monarquia absoluta arran de la guerra de Successió i l'aplicació dels diversos Decrets de Nova Planta. Són ja nombrosos els autors que han tractat el tema, amb especial atenció a la supressió de les antigues institucions legislatives i de govern, així como també la transformació de l'estructura institucional dels municipis i la introducció del model corregimental i dels ajuntaments.

Tanmateix, pel que fa a Catalunya no comptàvem encara amb una publicació basada en l'estudi profund i complet de l'estructura, organització i funcionament del Reial Acord, denominació del sistema conjunt d'actuació de la Capitania general, junt amb la Reial Audiència.

L'obra del Dr. Sebastià Solé Cot es va proposar aquest objectiu, inicialment com a Tesi de doctorat (defensada el 1981) i recentment com a monografia: *El Gobierno del Principado de Cataluña por el Capitán General y la Real Audiencia -El Real Acuerdo- bajo el régimen de Nueva Planta (1716-1808). Una aportación al estudio del procedimiento gubernativo a finales del Antiguo Régimen* (Barcelona 2008). Finalment els investigadors podem accedir a la obra que solament coneixíem fins ara bé sigui pel text original de la tesi¹, bé pel seu resum², bé per alguna publicació parcial posterior del text³. Certament, la part més consultada i citada era la referida

1. S. SOLÉ COT, *La Governació General del Principat de Catalunya sota el règim de la Nova Planta (1716-1808). Una aportació a l'estudi del procediment governatiu a les darreries de l'Antic Règim*, Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Dret, 1981, 3 vols.

2. S. SOLÉ COT, *La Governació General del Principat de Catalunya sota el règim de la Nova Planta (1716-1808). Una aportació a l'estudi del procediment governatiu a les darreries de l'Antic Règim*, Barcelona, Bellaterra, 1982.

3. S. SOLÉ COT, «La comunicació de les ordres pels corregidors als pobles del Principat de Catalunya, sota el règim de la Nova Planta», *Anuario de Historia del Derecho Español* LV, 1985, 783-791; també *La Nova Planta i l'organització política del Pla de Barcelona*, Barcelona, 2001, sobre aspectes més particulars i concrets que els tractats a la tesi però on l'autor fa un resum del règim de Nova Planta en els seus diferents nivells superior, intermedi i inferior; i diverses veus del *Diccionari d'Història de Catalunya* (J. MESTRE CAMPI (dir.), Barcelona 1992), com *acord, Reial Acord, drets*

al capità general, per la importància destacada d'aquesta institució. Amb un cert desengany confessat pel mateix autor, altres parts del treball restaven injustament oblidades sense comprendre, *ai-las*, que no es podia entendre l'una sense les altres. Qüestió aquesta parcialment resolta amb la publicació que comentem, doncs les crítiques i ressenyes publicades fins ara així ho mostren⁴.

El llibre s'edita després de la seva traducció al castellà, amb una completíssima revisió del text original, especialment (però no únicament) pel que fa a la necessària actualització bibliogràfica d'un text creat, pensat i redactat gairebé fa més de trenta anys. Ha estat un encert aquesta decisió editorial, feta realitat gràcies a la voluntat de l'autor i al suport del «Seminari permanent i interuniversitari d'Història del Dret Català *Josep M. Font Rius*», dirigit pel Dr. Tomàs de Montagut i Estragués, Catedràtic d'Història del Dret i de les Institucions de la Universitat Pompeu Fabra, que ha inclòs el llibre en la seva «Col·lecció d'Estudis d'Història del Dret». Com indica el professor Montagut en la Presentació, la publicació d'aquesta obra d'estudi del govern del Principat de Catalunya sota la monarquia absoluta dels Borbons ha estat feta per Solé Cot, que és «...una autoritat indiscutida i indiscutible» en la matèria. Semblantment, en el pròleg, el Dr. Pere Molas i Ribalta, catedràtic d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona, destaca la importància de la obra de Solé Cot per tal de conèixer millor el funcionament intern del Reial Acord, els seus elements estructurals i el procediment governatiu que seguia.

Pròpiament, el llibre s'inicia amb una introducció. No és una introducció a l'ús (de fet, tampoc fou una tesi a l'ús, ni és un llibre a l'ús). Llegint la introducció comencem a albirar com serà l'obra. L'autor ens explica el llarg recorregut cronològic i de reflexió del treball que ara es publica, i ens acosta al tema d'estudi: objecte i límits; justificació del títol (del títol original, i del títol amb que es publica el llibre); pla (estructura) de l'obra; fonts bibliogràfiques (ingents, i alhora actualitzades) i documentals emprades⁵, amb observacions i precisions terminològiques i gramaticals de gran interès, així com sobre la metodologia aplicada, molt condicionada per la pròpia documentació consultada que provoca una dependència casuística en la forma d'acabar la recerca.

de provisions i sentències, drets de registre, drets de segell, fiscal, paper segellat, penes pecuniàries, regent l'audiència, secretari del Reial Acord, secretari de la Capitania General, segrestador, síndic personer, síndic procurador general... Cal assenyalar també una aportació tangencial en el treball S. SOLÉ COT i J. PONS ALZINA, «Notes sobre l'organització i el paper polític de la noblesa catalana entre les crisis de 1766 i 1773», a *El segle de l'absolutisme, 1714-1808*, Barcelona, 2002, 151-176.

4. Sense pretendre ser exhaustius, cito: C. GARRIGA ACOSTA, «Sobre el gobierno de Cataluña bajo el régimen de la *Nueva Planta*. Ensayo historiográfico», *Anuario de Historia del Derecho Español* LXXX, 2010, 715-765; O. OLEART PIQUET, ressenya publicada a *Initium. Revista catalana d'Història del Dret* 15-2, 2010, 1415-1418; A. MARTÍNEZ DHIER, ressenya publicada a *Revista de Estudios Histórico-Jurídicos* XXXII (Valparaíso, Xile), 2010, 597-506; també es publicà una ressenya sense signar amb el títol «Estudi sobre el govern de Catalunya al segle XVIII, amb una referència a Sant Andreu de Palomar», *Finestrelles* 14, 2009, 229-233.

5. Les fonts documentals han estat consultades en un ampli reguitzell d'arxius i biblioteques: Arxiu de la Corona d'Aragó, Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Archivo General de Simancas, Biblioteca de Catalunya.

Deixant de banda aquesta completíssima introducció, que ocupa quaranta pàgines, el llibre s'inicia amb un ampli estudi de la institució més destacada del govern polític del Principat durant el segle XVIII, és a dir, la Capitania General. En realitat, ens trobem amb una tríada de càrrecs formada per la Governació, la Capitania General i la Presidència de la Reial Audiència. Són càrrecs que d'una o altre forma ja existien en la monarquia dels Àustries: els dos primers sota la figura de la lloctinència virregnal d'origen medieval i la Capitania General implantada a Catalunya des del 1500, i ocupats des del 1512 per la mateixa persona (sense confondre's, però, les dues institucions)⁶. I la presidència de l'Audiència o Consell Reial, ocupada *de facto* pel Regent, tenia vida institucional pròpia per a l'aplicació del dret català des de l'Edat mitjana⁷.

Amb la Nova Planta canvia el sistema polític vigent a Catalunya. Això ja era conegut; els estudis al respecte de Mercader ens ho mostraven abastament⁸. La veritable i singular aportació de Solé Cot consisteix en posar de manifest com el procés progressiu de castellanització de la lloctinència virregnal iniciat ja al segle XVII⁹ es consuma i culmina i «radicalitza» (segons expressió de Solé Cot) amb la Nova Planta. El resultat d'aquest procés és la figura de la Capitania General a partir del 1716. Una figura institucional que engloba en la mateixa persona diversos càrrecs i competències: comandament de l'exèrcit destinat a Catalunya; exercici de la jurisdicció militar; representació del rei al territori; govern superior i polític del Principat; presidència de la R. Audiència; i presidència del R. Acord, amb vot en matèries governatives. Un ampli ventall, doncs, d'atribucions. En definitiva, un gran poder, un poder gairebé omnímode en mans d'una persona. Solé Cot esmicola totes i cadascuna d'aquestes atribucions en un ampli capítol (més de cent pàgines) que segueix un patronatge metodològic clàssic d'estudi institucional complet (el càrrec, els requisits, l'exercici de les funcions, etc.).

L'autor, que se'n surt prou bé d'aquest exhaustiu estudi, no acaba aquí la seva recerca, sinó que aporta la que podria ser considerada una de les parts més novadores i originals del llibre: l'examen de les disputes i conflictes per l'exercici de les atribucions respectives entre el Capità General i la R. Audiència. Quan originàriament es va presentar aquest llibre com a tesi de doctorat (recordem-ho, el 1981), pràcticament no s'havia dit gran cosa al respecte, excepció feta de Mercader¹⁰, des del punt de vista de la Capitania general; i de Molas¹¹, vist des de la perspectiva

6. J. LALINDE ABADÍA, *La institución virreinal en Cataluña (1471-1716)*, Barcelona, 1964, i *La Gobernación general en la Corona de Aragón*, Madrid-Zaragoza, 1963.

7. M. T. TATJER PRAT, *La Audiencia Real en la Corona de Aragón: orígenes y primera etapa de su actuación: s. XIII y XIV*, Barcelona, 2009, en base a la seva tesi de doctorat, del mateix títol, presentada el 1986.

8. J. MERCADER RIBA, *El segle XVIII. Els capitans generals*, Barcelona, 1957, i *Felip V i Catalunya*, Barcelona, 1968.

9. LALINDE, *La institución virreinal...*, 429 i ss.

10. MERCADER, *El segle XVIII...*, i *Felip V i Catalunya*.

11. P. MOLAS RIBALTA, «Las Audiencias borbónicas en la Corona de Aragón», *Historia social de la Administración española. Estudios sobre los siglos XVII y XVIII*, Barcelona, 1980, 117-164.

de les Audiències. Posteriorment, les aportacions generals de Garriga¹², Escartín¹³, Pérez Samper¹⁴, i d'altres, van clarificar la qüestió. El que Solé Cot inclou com aportació original en el tema es basa en distingir o diferenciar dues formes de govern: la que qualifica com a «govern absolut o arbitrari» dels Capitans Generals, i la que denomina «govern ordinari» del R. Acord. És una interpretació certament original, ja ho hem dit, però també arriscada, especialment perquè l'autor analitza a bastament la institució de la Capitania General, però no ho fa pas amb la R. Audiència. D'aquesta manera, la clàssica contraposició entre els (ministres) togats i els militars, ja coneguda¹⁵, intenta prendre cos i forma analitzant qui era qui decidia a Catalunya en darrera instància sobre els assumptes de govern (qüestió tractada àmpliament ens els capítols següents). La qualificació absoluta/arbitrària, i ordinària, com a formes de govern del règim de la Nova Planta (i, en definitiva, de l'absolutisme polític), deriven segons Solé Cot de si les matèries de govern les decidia tot sol el Capità General o bé l'Acord de l'Audiència, en el qual el Capità General hi tenia un vot igual que els oïdors que en formaven part i encara només si hi era present, cosa que no passava mai tret del dia de la presa de possessió del càrrec i en el nomenament anual dels «oficis de república». Aquestes diferents formes d'exercir el govern del Principat tenien, entre d'altres conseqüències, que només en els períodes de govern «ordinari» de l'Acord era viable el recurs en justícia contra les providències governatives –una romanalla del dret anterior a 1714, ara poc eficaç–. Calia esbrinar, doncs, la possibilitat de presentar, o no, un recurs o apel·lació davant la R. Audiència contra les decisions governatives del Capità General. Tanma-

12. C. GARRIGA ACOSTA, «Las Ordenanzas de la Real Audiencia de Cataluña (1741) (Una contribución al estudio del régimen de Nueva Planta)», *Estat, Dret i Societat al segle XVIII: Homenatge al Prof. Josep M. Gay i Escoda*, Barcelona, 1996, 387-410, continuada amb tres aportacions reflexives: «Despotismo ilustrado y desorden social: la restauración de la Nueva Planta de la Audiencia de Cataluña (1775)», *Initium. Revista Catalana d'Història del Dret* 2, 1997, 485-516; «Orden jurídico y poder político en el Antiguo Régimen», *Istor. Revista de historia internacional* 16, 2004, 13-44; i la més recent i completa, «Sobre el gobierno de Cataluña bajo el régimen de la Nueva Planta. Ensayo historiográfico», *Anuario de Historia del Derecho Español* LXXX, 2010, 715-765.

13. E. ESCARTÍN SÁNCHEZ, *La Intendencia de Cataluña en el siglo XVIII*, Barcelona, 1995, en base a la seva tesi de doctorat, *La Intendencia de Cataluña en el siglo XVIII. Estudio de historia administrativa*, Barcelona, 1974. També el seu treball: «El desacord del Reial Acord (1716-1755)», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 4, 1984, 113-146.

14. M. A. PÉREZ SAMPER, «La Audiencia de Cataluña en la Edad Moderna», *Revista de Historia Moderna [Anales de la Universidad de Alicante]* 13-14, 1995, 51-71; «Magistrados y capitanes generales. Civilismo frente a militarismo en Cataluña a fines del siglo XVIII», *Sociedad, Administración y Poder en la España del Antiguo Régimen. Hacia una nueva historia institucional*, Granada, 1996, 315-338; «Los magistrados de la Audiencia de Cataluña en el siglo XVIII», *L'Espagne, l'État, les Lumières. Mélanges en l'honneur de Didier Ozanam*, Madrid-Bordeaux, Casa de Velázquez, 2004, 227-240. I una primera incursió en el tema: «Los regentes de la Real Audiencia de Cataluña (1716-1808)», *Pedralbes. Revista d'història moderna* 1, 1981, 211-252.

15. Coneguda a la resta de la Monarquia borbònica no solament a nivell d'altres institucions, sinó també a Catalunya a nivell territorial, p.e., la militarització del sistema corregimental, tal com va mostrar J. M. GAY ESCODA, *El Corregidor a Catalunya*, Madrid, 1997.

teix aquesta disjuntiva no queda teòricament resolta o plenament clarificada, ja que si més no fins el 1770 es podia presentar recurs contra les decisions governatives de la Capitania General. Però en la pràctica no es feia, ja que com afirmava la R. Audiència el 1767, «...aunque según derecho pueden reclamarse en justicia todas las providencias de gobierno, son muy raros los que se atreven a intentar este recurso, aunque se sientan agraviados; temiendo las resultas del resentimiento del Capitán General que lo concibe como desayre a su autoridad... Los Ministros... no tienen aliento para oponerse a su voluntad»¹⁶. En la pràctica, intuïm gràcies a Solé Cot que la preeminència de la figura del Capità General eclipsava si no de dret, sí de fet, a la R. Audiència i els seus ministres. Rebaixada l'autoritat del Capità General especialment a causa dels fets de 1773 –aldarulls de les quintes...–, es van produir conflictes greus entre l'Acord i la Sala del Crim, i entre d'altres autoritats, que van transcendir al públic i que van portar a la creació d'una *Junta de Gobierno del Principado de Cataluña* el 1775¹⁷, per tal de coordinar les actuacions de les diferents autoritats governatives, les actuacions de la qual van ser inútils i la Junta es va anar esllanguint tota sola fins a cessar en les seves activitats. Tot plegat es va assolir l'efecte contrari al desitjat, doncs després d'uns anys de govern «ordinari» -en paraules de l'autor-, de l'Acord de l'Audiència, la darrera dècada del segle XVIII es va reforçar novament l'autoritat governativa del Capità General com a conseqüència de la guerra amb la França revolucionària, per tornar a una certa «normalització» civilista sota el govern de Godoy els primers anys del segle XIX. Aquesta «normalització» civilista es va interrompre bruscament durant l'ocupació francesa (1808-1814), situació que es va perllongar durant els dos períodes absolutistes de Ferran VII amb un govern del Capità General més absolut que mai, períodes aquests dos que queden fora de l'estudi de Solé Cot¹⁸.

Trobem a faltar (de fet, l'autor també ho troba a faltar¹⁹) un estudi més profund de la figura del Regent de la R. Audiència ja que en alguns moments sembla haver actuat com a veritable contrapès (no dic contrapoder) de la figura del Capità Ge-

16. SOLÉ, *El Gobierno del Principado...*, 346-347, en relació a la representació que la R. Audiència fa al Monarca després de la mort del Capità General marquès de la Mina; text a ACA, RA, *Consultas*, 4 febrer 1767, reg. 807, ff. 34v-84r, reproduïda per l'autor a l'Apèndix documental III.2.3, pp. 1069-1099.

17. Tema analitzat per L. ROURA AULINAS, *Subjecció i revolta en el segle de la Nova Planta*, Vic, 2006.

18. E. GIMÉNEZ LÓPEZ, «El debate civilismo-militarismo y el régimen de Nueva Planta en la España del siglo XVIII», *Cuadernos de Historia Moderna* 15, 1994, 41-76; PÉREZ SAMPER, «La Audiencia de Cataluña...», 51-71; «Magistrados y capitanes...», 315-338; i també «La Audiencia y el Capitán general de Cataluña. Civilismo frente a militarismo, un siglo después de la Nueva Planta», *El mundo hispánico en el siglo de las luces*, Madrid, 1996, II, 1033-1049.

19. SOLÉ, *El Gobierno del Principado...*, 57, n. 15: «Me hubiese gustado poder profundizar más en la figura del Regente por su importancia en las pugnas entre el Capitán General y la Audiencia por el ejercicio del gobierno del Principado y por su trascendencia en el procedimiento gubernativo... Los Regentes podían tener una gran autoridad y trascendencia o ser cargos meramente decorativos, según la personalidad de su titular y sus relaciones con los personajes influyentes de la Corte». L'autor aporta una pista indirecta sobre les facultats del Regent en la Sala del Crim (p. 363, n. 38).

neral. La figura de Josep F. Alòs és prou significativa al respecte, com l'autor tracta sumàriament (pp. 495-496) i la bibliografia existent ens mostra²⁰.

En els tres capítols següents (II, III i IV) l'autor dedica la seva atenció a l'anàlisi del procediment governatiu de la R. Audiència. Amb gran minuciositat es centra en tres aspectes principals: les *consultas* realitzades per l'Audiència i adreçades a la superioritat (Consell de Castella, Cambra Reial, Secretari de Gràcia i Justícia); els memorials i recursos governatius dirigits al R. Acord; i la comunicació i compliment de les ordres (aquest darrer havia estat ja objecte d'una publicació parcial²¹).

Pel que fa al primer tema, les *consultas*, Solé Cot ens mostra la diversitat de conceptes i procediments que amaga la paraula: les *consultas* pròpiament dites, els informes, i les representacions. Tot s'examina amb detall, per tal de conèixer com actuava la R. Audiència davant de diverses situacions que requerien el seu posicionament.

Encara amb més detall examina l'autor el recorregut que seguien els memorials i recursos governatius dirigits al R. Acord. Més enllà de conèixer com es resolien els expedients (especialment els iniciats a instància de part), particular interès té l'anàlisi de Solé Cot sobre el concepte i essència del R. Acord, en especial a partir de 1741-1742 quan les Ordenances de la R. Audiència introdueixen de ple dret a Catalunya el concepte de l'Acord de l'Audiència. Fins aleshores, diu Solé Cot, pel que fa als assumptes de govern «... no había diferencia sustancial entre el sistema de gobierno tradicional de la Corona de Aragón y el de las Indias, con el que tanto se asemejará el de Nueva Planta (por lo menos por lo que respecta al objeto de nuestro estudio)»²². Tanmateix, de la lectura dels apartats no podem deduir exactament el paper o posició que desenvolupava el Capità General en el procediment governatiu *al marge* del R. Acord, potser perquè no s'ha conservat l'arxiu de Capitanía.

Val a dir finalment que el capítol dedicat a la comunicació de les ordres és i va ser ja al seu dia (quan es publicà parcialment) de gran valor i utilitat, en un camp tan desconegut com atractiu, alhora que de difícil recerca per la manca de fons documentals suficients. És cert que aportacions recents han posat en valor aquesta

20. M. A. PÉREZ SAMPER, «La familia Alòs: una dinastía catalana al servicio del Estado (siglo XVIII)», *Cuadernos de investigación histórica* 6, 1982, 195-240; «Los regentes de la Real Audiencia de Cataluña», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 1, 1981, 211-252.

21. S. SOLÉ COT, «La comunicació de les ordres pels corregidors als pobles del Principat de Catalunya, sota el règim de la Nova Planta», *Anuario de Historia del Derecho Español* LV, 1985, 783-791.

22. SOLÉ, *El Gobierno del Principado...*, 298-299. És força interessant l'argumentari que utilitza Solé Cot (p. 298, n. 249) davant la posició de Carlos Garriga (C. GARRIGA ACOSTA, «Las Ordenanzas de la Real Audiencia de Cataluña (1741) (Una contribución al estudio del régimen de Nueva Planta)», *Estat, Dret i Societat al segle XVIII: Homenatge al Prof. Josep M. Gay i Escoda*, Barcelona, 1996, 387-410, especialment pp. 373-378), en relació al concepte de «govern» i «matèria governativa». Garriga reformula de nou els seus arguments en una completa reflexió inclosa en el seu recent treball «Sobre el gobierno de Cataluña bajo el régimen de la Nueva Planta. Ensayo historiográfico», *Anuario de Historia del Derecho Español* LXXX, 2010, 715-765, especialment p. 753 i ss.

temàtica²³, però cal reconèixer a Solé Cot la primacia si més no cronològica en el tractament i anàlisi profunda de la qüestió a Catalunya²⁴.

En el capítol cinquè, l'autor examina l'Escrivania principal de cambra i govern de la R. Audiència i secretaria d'Acord, veritable eix i fonament estructural de la institució. Com bé diu Solé Cot, un organisme aparentment subordinat als ministres de l'Audiència es transformà *de facto* en una peça clau (i Solé afegeix: i autònoma, detall prou important) del govern i administració borbòniques a Catalunya. L'autor ens mostra com es va produir aquesta transformació, degut bàsicament a dos factors: la dinàmica institucional, i la pròpia habilitat i voluntat dels titulars de l'Escrivania (el llinatge Prats i Matas), que durant quatre generacions consecutives assolirien el control de l'organisme.

Pel que fa a la primera qüestió, s'examinen els precedents i orígens de l'ofici²⁵, les seves funcions (bàsicament: conservació i cura de la documentació del R. Acord; admissió i tramitació dels memorials; informació i assessorament del R. Acord; redacció dels esborranys o minuts dels documents del R. Acord; signatura dels documents; altres funcions econòmiques i administratives, etc.), i la organització de la Secretaria.

En relació a la segona, ens trobem amb un estudi gairebé detectivesc sobre les relacions socials, familiars i polítiques dels Prats, que abocaren a considerar a l'Escrivania com un instrument de veritable poder i influència que de vegades vorejava els límits sempre sinuosos de la legalitat. Però en qualsevol cas, de la lectura del capítol s'observa que aquesta Escrivania principal va assolir un gran protagonisme en detriment de l'altra Secretaria, la de Capitania General, ocupada per militars de confiança del Capità General.

El capítol sisè ens explica com funcionava la Secretaria del R. Acord. La resposta que ens dona l'autor és prou clarificadora i entenedora (tot i que situada en un altre capítol, el VII (concretament en el VII.1). Es tractava, dit en termes actuals, d'un arrendament de serveis (aquí l'autor dubta i parla també d'una concessió administrativa), mitjançant la qual l'arrendatari (en aquest cas, les diverses generacions del llinatge Prats) rebia una dotació de la Hisenda Reial més uns drets aranzelaris dels recurrents o litigants pels treballs realitzats, i anaven a càrrec seu les despeses de material i els emoluments dels oficials i escrivans de la Secretaria, que havien estat seleccionats i contractats lliurement pel mateix Secretari. Un sistema del que Solé Cot no abomina, ans al contrari, hi creu -perquè se situa en la mentalitat i la realitat de l'època- i afirma que permeté donar a la Secretaria una gran agilitat i eficàcia, lluny dels defectes que una possible burocratització funcional hauria provocat.

23. M. LORENTE SARIÑENA, *La voz del Estado: la publicación de las normas*, Madrid, 2001.

24. Sense oblidar a J. L. BERMEJO CABRERA, «La circulación de las disposiciones generales por el método de veredas en el Antiguo Régimen», *Anuario de Historia del Derecho Español* LIII, 1983, 603-610. Una primera notícia a N. SALES, *Història dels Mossos d'Esquadra*, Barcelona, 1962, 68.

25. Són molt interessants les similituds amb els antics escrivans o secretaris de província, o secretaris de virrei, lloctinents del Protonotari de la Corona d'Aragó; vid.: J. F. BALTAR RODRÍGUEZ, *El Protonotario de Aragón, 1472-1707. La Cancillería aragonesa en la Edad Moderna*, Zaragoza, 2001; i J. ARRIETA ALBERDI, *El Consejo Supremo de Aragón (1494-1707)*, Zaragoza, 1994.

L'estudi dels aranzels o drets econòmics de la Secretaria del R. Acord es presenta com una aportació molt interessant per conèixer els ingressos econòmics que es recaptaven per aquest organisme gràcies a l'expedició dels nomenaments dels càrrecs de batlles, regidors i altres oficials locals. Els nomenaments, fets pel Capità General i la R. Audiència, tenien periodicitat anual en el cas dels regidors, i bianual en la resta de càrrecs. Com que els nomenaments ultrapassaven el miler, els ingressos econòmics percebuts eren quantiosos: aquest fet permetia sostenir el personal de la Secretaria, començant pel Secretari i acabant pels oficials i escrivans, ja que la Reial Hisenda no es feia càrrec dels seus emoluments. Això va ésser un obstacle més a les reformes del règim municipal que reclamaren els pobles especialment al darrer terç del segle XVIII.

D'aquesta forma de procedir conclou l'autor un «interès» destacat de la Secretaria analitzada en aconseguir que els nomenaments dels càrrecs locals tinguessin aquella periodicitat, doncs permetia aconseguir una font d'ingressos extraordinària al mateix temps que s'assentava tot el sistema municipal establert pel Decret de Nova Planta.

Per altra banda, no queda prou clarificada ni justificada la inclusió del tema de la motivació de les sentències de la R. Audiència en el capítol VI (VI.1.2.4, per ser més exactes). Certament, el que a partir de 1736 les sentències no fossin motivades permetia als escrivans de la Secretaria un augment dels seus emoluments, doncs es fallaven més causes. L'autor esmenta la «prohibició» reial a l'Audiència de motivar les sentències perquè va ser una conseqüència de les reformes fiscals i financeres de finals dels 20 i començaments dels 30 del segle, entre les quals la dels drets de registre dels escrivans de l'Audiència, ja que es volgué justificar la prohibició –en realitat, supressió– en la minva d'ingressos dels escrivans. I, sense la motivació de les sentències, ministres i escrivans tenien menys feina i així hom pretextava que es podrien substanciar i sentenciar més causes.

Assenyala bé Solé i Cot com el veritable interès de la no motivació de les sentències descansava en els propis jutges, la major part dels quals eren castellans i desconeixen el dret català vigent. I ben segur que la qüestió era no solament econòmica, sinó que, com també assenyala l'autor, era una qüestió política que pretenia (i aconseguí sens dubte, com mostraren Espiau i Del Pozo²⁶) la introducció de les normes, estils i conceptes jurídics del dret castellà en detriment del dret processal i substantiu català.

El capítol setè està dedicat a l'estudi i coneixement d'altres ingressos econòmics de la Secretaria del R. Acord, amb la diferència que eren ingressos dels que el Secretari esmentat n'era solament receptor. Però indica l'autor que aquesta circumstància li permetia un moviment de capitals prou considerable, amb l'interès i la influència que això generava. Aquests ingressos, en quantitats no gens menyspreables, provenien del registre de documents de la R. Audiència, del dret del Segell Reial, del paper segellat (d'ús obligat a Catalunya des del 1715), dels emoluments

26. S. ESPIAU ESPIAU I P. DEL POZO CARRASCOSA (eds.), *L'activitat judicial de l'Audiència de Catalunya en matèria civil (1716-1834)*, Barcelona, 1996.

generats per les penes pecuniàries (ara seran les «penas de cámara» castellaness, lluny del sistema tradicional català de les *remissions per composició*), dels salaris o drets de provisions i sentències de la R. Audiència (que servien per pagar els jutges, relators i altres oficials judicials).

El darrer capítol, el vuitè, analitza la Secretaria de la Governació i Capitanía General (tot i que potser hauria estat millor ubicar-lo en la part dedicada a l'estudi de l'Escrivanía de la R. Audiència). Malgrat la seva minsa extensió dins del volum (trenta pàgines) en el conjunt de la obra, té un interès propi atès el desconeixement que fins ara es tenia d'aquest càrrec. De fet, ja Lalinde havia cridat l'atenció sobre l'entramat burocràtic de la Capitanía General, vinculada durant la monarquia dels Àustries a la lloctinència virregnal²⁷. Els estudis de Lalinde, Ferro²⁸, etc. i ara el de Solé Cot ens mostren com la Capitanía general, en la seva estructura administrativa i organitzativa tradicional, es va mantenir pràcticament en la seva integritat després del Decret de Nova Planta. En tot cas, un canvi significatiu fou que es desdoblà i separà l'Escrivanía principal o Secretaria de la R. Audiència respecte de la Secretaria de la Capitanía General.

Solé ens aporta un llistat parcial dels secretaris de Capitanía del segle XVIII (algun d'ells, com Antonio de Elola, amb una trajectòria política i administrativa posterior força interessants)²⁹, i en valora les funcions i competències del càrrec, en especial la connexió amb la Intendència que ja havia apuntat Escartín³⁰. Solé Cot ens mostra com aquest secretari de Capitanía era considerat socialment inferior al secretari del R. Acord: normalment eren militars sense cap títol nobiliari que cessaven amb el canvi de Capità General, i foren una mena de càrrecs de confiança. Però en contrapartida, estava situat molt proper del Capità General i de la jurisdicció militar, tan important i potent. I ja diu José A. Escudero que moltes vegades les persones immediatament properes o situades al costat de qui té el poder, poden acabar tenir tant de poder i influència com el mateix titular del poder...

Quan a finals del s. XVIII s'accentuarà, en paraules de Solé Cot, el militarisme en el govern a mans dels capitans generals, el seu secretari assumirà *de facto* unes competències que abans corresponien al secretari de la R. Audiència, excepció feta de la expedició dels nomenaments dels càrrecs locals, procediment que nodria econòmicament aquesta Secretaria. Ara bé, també assenyala l'autor com durant tot el segle XVIII, les topades entre ambdós secretaris (el de Capitanía, i el de l'Audiència) havien estat constants i reiterades, reflex fidel de la pugna que mantin-

27. J. LALINDE ABADÍA, *La institución virreinal en Cataluña (1471-1716)*, Barcelona, 1964, 130-131.

28. V. FERRO, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, Eumo, 1987.

29. Personatge aquest d'Elola estudiat per J. A. ESCUDERO, *La Real Junta Consultiva de Gobierno (1825)*, Madrid, 1997, 19-25 i 59-72 (hi ha una edició anterior del 1973, més extensa); i per A. JORDA FERNÁNDEZ, «Don Antonio de Elola, autor de dos folletos (1810) en defensa de la Constitución: Monarquía, representación política, soberanía nacional y Administración Pública», *Anuario de Historia del Derecho Español* LXXIV, 2004, 583-611.

30. ESCARTÍN, *La Intendencia en Cataluña...*, 323 i ss.

gueren el Capità General i la R. Audiència perquè ambdues institucions pretenien, com, diu Solé Cot, exercir de forma simultània i exclusiva el govern del Principat.

Comentari final

L'autor analitza amb gran encert com es formaren les institucions de govern del Principat després de la Guerra de Successió i amb l'aplicació del Decret de Nova Planta. Palesa un estil personalíssim pel que fa a la metodologia de la recerca, on la documentació consultada (amplíssima) és veritablement examinada i triturada per tal d'obtenir el millor rendiment possible, fet que sens dubte assoleix. El deteniment i minuciositat amb que examina les qüestions que examina és sòlid, i alhora molt enriquidor per als lectors: els convido a llegir, una a una, les 2.207 notes incorporades en les 1.135 pàgines (sense comptar les més de cinc-centes notes de l'apèndix documental i les 65 de la introducció). Tot plegat, prop de tres mil (3.000) notes!. Són notes que de vegades superen les quaranta línies (p.e.: p. 142, n. 174: nota de 41 línies explicant el mètode seguir per a elaborar la llista dels capitans generals a partir de 1715; p. 158, n. 248: nota de 44 línies, sobre les Ordenances de la R. Audiència de 1741; p. 427, n. 243: nota de 40 línies sobre el concepte de *vereda*, etc. etc.). O notes que ens aclareixen, per fi, un error comú (p.e.: sobre el concepte i correcta grafia de les *bavaries*, p. 681, n. 152). O, en fi, notes en què Solé Cot, que no acostuma a dir (o escriure) el que no pensa, es manifesta amb rotunditat i claredat meridianes: «La Capitanía de `T Serclaes es la más turbia y tenebrosa de todas, tanto porque fue la más represiva y cruel, como por la desaparición de la documentación más comprometedora» (p. 745, n. 63).

Especial interès té per al lector el comprovar com entroncaren i com variaren les antigues institucions de govern del Principat per adaptar-se, *recto*, ser adaptades, per la monarquia borbònica. Aquest acoblament de les antigues institucions *catalanes* de la monarquia dels Àustries amb les noves institucions *castellanes* borbòniques plantegen nombroses qüestions i interpel·lacions al lector i als investigadors: realment aquelles eren tan «antigues»? realment aquestes eren tan «noves»? La instauració de la Nova Planta, més enllà de la realitat política sorgida d'una guerra, civil i internacional, i de la repressió conseqüent, duríssima per cert³¹, va realment «truncar» (alg)un projecte polític consistent³²? A nivell institucional, a nivell de les

31. Vegeu, per exemple, els estudis de J. M. TORRAS RIBÉ, *La Guerra de Successió i els Setges de Barcelona (1697-1714)*, Barcelona, 1999, i *Felip V contra Catalunya. Testimonis d'una repressió sistemàtica (1713-1715)*, Barcelona, 2005; J. ALBAREDA SALVADÓ, *La Guerra de Sucesión de España (1700-1714)*, Barcelona, 2010.

32. La historiografia és prou àmplia, interessant i coneguda; citem entre d'altres els diversos treballs d'E. LLUCH MARTÍN, per exemple, *Foralismo, derechos históricos y democracia*, Bilbao, 1998, i especialment *L'alternativa catalana (1700-1714-1740). Ramon de Vilana i Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austracistes*, Vic, 2001, i l'article «El programa polític de la Catalunya austracista», *Del patriotisme al catalanisme. Societat i política (segles XVI-XIX)*, Vic, 2001, 129-167; X. GIL PUJOL, «Republican Politics in Early Modern Spain: The Castilian and Catalano-Aragonese Traditions», *Republicanism: A Shared European Heritage*, Cambridge, 2002, I, 263-288, després

altes magistratures (i de les petites també) treballs com el de Solé Cot ens mostren que hi ha una continuïtat, trasbalsada certament per la guerra de Successió, entre les institucions i formes d'actuar i procedir dels seus titulars abans i després de la guerra. Si aquesta conclusió (no exposada per Solé Cot, que sorprenentment no inclou un capítol de conclusions en el llibre i que ben segur el lector hauria agraït) fos encertada, i si l'afegim en paral·lel a reflexions semblants pel que fa als municipis³³, ens trobem amb un règim institucional borbònic que mantingué essencialment les estructures anteriors i hi inserí algunes falques (com el Decret de Nova Planta) per consolidar una realitat política ascendent a l'Europa del segle XVIII, com era la consolidació final de la sobirania absoluta en mans de la Monarquia. Vet aquí com un estudi metodològicament clàssic, amb factura institucionalista, es converteix en un llibre que provoca noves incògnites i reflexions sobre la naturalesa política i estructura jurídica, que interpel·la al lector i a l'investigador en aquest camí per conèixer amb major profunditat els mecanismes institucionals de funcionament dels òrgans de govern i administració de l'Antic Règim. Per conèixer, en definitiva, el poder.

Per això, aquesta obra del prof. Solé Cot és una *magna obra*.

Tarragona, 23 de setembre de 2011.

publicat en versió castellana, ampliada, com «Concepto y práctica de república en la España Moderna. Las tradiciones castellana y catalano-aragonesa», *Estudis* 34, 2008, 111-148; J. ARRIETA ALBERDI, «Austracismo, ¿qué hay detrás de ese nombre?», *Los Borbones: dinastía y memoria de nación en la España del siglo XVIII: (Actas del coloquio internacional celebrado en Madrid, mayo de 2000)*, Madrid, 2002, 177-216, i «L'antitesi pactisme-absolutisme durant la Guerra de Successió a Catalunya», *Del patriotisme al catalanisme. Societat i política (segles XVI-XIX)*, Vic, 2001, 105-128. Cal tenir present la visió de J. FONTANA LÁZARO, «La Guerra de Successió: els motius de Catalunya», *Revista de Dret Històric Català* 3, 2004, 11-23, que vincula estretament les reivindicacions i interessos econòmics amb els postulats polítics.

33. Em refereixo al procés d'aristocratització social viscut en la composició dels consells municipals abans de la Nova Planta, i que es configuraria definitivament després de 1716, com va mostrar ja al seu moment J. M. TORRAS RIBÉ, *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808)*, Barcelona, Curial, 1983, en base a la seva tesi de doctorat *Els mecanismes de poder en el municipi català durant el segle XVIII*, presentada el 1980.